

Kärlek och uppror

Nele är en ung kvinna som bor i Västberlin under tidigt 1980-tal. Av en slump kommer hon i kontakt med Captain, en punkare i Östberlin. Kärleken slår ner lika kraftfullt som oväntat, men mellan dem finns en gigantisk mur, inte enbart den fysiska utan även en mental där Neles politiska oskuldskraft ställs mot Captains vardag av reellt förtryck i det forna DDR.

Rekommenderad från åk 8

EN FILMHANDLEDNING AV ANDREAS HOFFSTEN
& CLAS ÖSTERHOLM

Handling

New York den 10 november 1989. Nele jobbar för tillfället på en budfirma. På tv:n i lunchrummet visar man nyhetsbilder från Berlinmurens fall och hur lyckliga människor får möjlighet att för första gången på nästan 30 år ta sig över från öst till väst. Förundrad ser Nele vad som utspelar sig i sin hemstad.

Vi hoppar bakåt i tiden till 1982 och befinner oss vid gränsövergången Friedrichstrasse mellan Väst- och Östberlin där Nele passerar för att gå på sin farmors begravning. Efter begravningen lockas Neles nyfikenhet av musik och några punkare som festar vid ett övergivet tivoli. Hennes blick fastnar på en vilt dansande kille som kallas Captain. Nele följer efter punkarna och börjar samtala med Captain som berättar att hans band ska spela nästa vecka i en kyrka och hon är välkommen att komma och titta. Nele uttrycker sin förvåning att punkare som han får finnas i öst.

Nele bor tillsammans med sin pappa och en grupp människor i en stor luftig lägenhet i vad som påminner om ett mindre kollektiv. Neles pappa har "glömt bort" begravningen, men verkar inte bry sig speciellt mycket. Han urskuldar sig med att han i alla fall aldrig hade blivit insläppt till Östberlin eftersom han en gång flytt från öst.

Nele åker över till Östberlin igen för att se konserten med Captains punkband. De ilska politiska sångerna som Captain spottar ur sig handlar om ofriheten i DDR, om hur de är bevakade av östtysklands hemliga polis Stasi etc. Punkgänget får efter konserten tag på en filmkamera som de börjar fotografera med. De gör ett improviserat reportage där Nele intervjuar gruppmedlemmarna. Hon frågar vad den aggressiva musiken betyder för dem och vad de har för framtidsplaner? Captain svarar att det inte är så lätt att ha planer. Att de inte har några möjligheter att spela konserter och att göra skivor. En tjej säger att det är många som gillar deras musik. Men även de är ju punkare och det passar naturligtvis inte in i statens officiella ideal. En kille fyller i att när man ser ut som de gör blir man ständigt trakasserad av polisen: "Idolförbud. Förbudet att vara på Alexanderplatz. Förbudet att leva!" Captain fortsätter och citerar: "Arbetare och ungdomar visar stort förtroende för stats- och partiledning". Men när har de gamla gubbarna förtroende för oss?"

Nele smugglar över filmen till väst med en förhoppning om att den ska visas i Västtysk tv. Tv-bolaget är först inte intresserade.

Men Nele hävdar envist att ungdomar i väst inte vet hur det är i öst. "Vi ser inte ens muren." Man går tillslut med på att sända inslaget.

Captain kallas till polisförhör och han blir utfrågad om konserten i kyrkan, hans musik, texter och symbolerna på kläderna. Man vill få honom att ange namn på arrangörer men Captain vägrar och mannen som håller förhöret kallar Captains verksamhet för: "asocialitet, anarki, neofascism." Man beslagtar hans byxor, ett par armébrallor från Nationella folkarmén. Stolt, och till munterhet för alla han möter på gatan, traskar Captain iväg från förhöret i skinnjacka och kalsonger. Samtidigt på västsidan ligger Nele och hennes kompis och njuter i solen och planerar ett studieår i USA.

Nele åker återigen och hälsar på Captain och för att tillsammans med punkarna se på tv-inslaget. Den här gången smugglar hon med sig en singel med Captains favoritgrupp, Dead Kennedys.

Nele bjuds på middag hemma hos Captains familj. Kontrasten är slående mellan Neles moderna hem och liberala familj och Captains instängda lilla lägenhet och tillknäppta, gråa föräldrar som inte alls är förtjusta i att han har en västtysk flickvän.

Punkgänget och Nele samlas förväntansfullt framför tv:n, men de blir rejält besvikna. Programmet är omredigerat så att det inte alls speglar deras åsikter. De framställs istället som supande och skrikande nazister. "Måste man nu i socialismens grå vardag vänja sig vid att se hakkors?" undrar tv-reportern. Bitterheten hos gänget blir till en anklagelse mot Nele, som de hånfullt menar kan skatta sig lycklig att slippa få Stasi i hämlarna.

Nu ställs Neles och Captains relation på sin spets. Nele känner sig utanför och utfrysad och går sin väg men Captain rusar efter henne. De tillbringar i alla fall natten tillsammans. Bilder från när Nele och Captain älskar kryssklippas med hur myndigheterna planerar att sätta in krafttag mot punkarna i stan.

För att rentvå sig från nazistanklagelserna planerar punkarna och Nele en antifascistisk manifestation vid ett minnesmärke från andra världskriget. Man lägger ner en krans med texten; "Aldrig mer fascism. Punkare från Östberlin". När de kommer tillbaka efter manifestationen befinner sig säkerhetspolisen i deras replokal. Man beslagtar texter, Dead Kennedy-singeln och andra bevis på "statsfientlig verksamhet". När Nele gör motstånd griper de

henne. Som i en mardrömssekvens ser vi hur Nele förnedras i häktet, hur hon till slut släpps fri efter att ha skrivit på att hennes sår i ansiktet uppstått när hon ramlade i en trappa – och de talar om för henne att hon aldrig mer kommer att få se Captain.

Captain och de andra tas in för förhör och det visar sig att en av punkttejerna, Kopfi, är Stasi-infiltratör. De andra vet ingenting men de börjar misstänka att det är någon i gruppen som baktalade dem. Alla misstänker alla.

Nele blir deprimerad och försöker trösta sig med sprit och droger, och Captain krossar i desperation sin hand med en hammare mot ett skruvstöd. När Nele ringer och söker Captain får hon bara tag i Kopfi, som säger att Captain är arresterad och kommer så att förbli. Kopfi skyller allt på Nele, att alltihop är hennes fel. Om inte hon kommit hade detta inte hänt. ”Alla kommer att bli arresterade, och jag kommer inte att kunna få studera”, säger hon.

I häktet blir Captain anklagad för ”Statsfientlig agitation” och ”Sammanslutning för att uppnå illegala mål”. Han vägrar trots detta att samarbeta. Nele lyckas ta sig till Östberlin genom att gömma sig på en präm med byggavfall. Målet är att ta på sig skulden och på så sätt få Captain frisläppt. I en laddad scen möts Nele och Captain i häktet. Han försöker desperat få henne att inte skriva på något erkännande, han skriker att det här inte berör henne. Med våld släpas de ifrån varandra.

I nästa scen är Nele tillbaka i väst. Hon ringer till Captain men hans pappa svarar att hon inte kan prata med Captain; ”Min son är död. Ring aldrig mer hit.” Sorgen och förtvivlan gör att Nele beslutar sig för att resa till USA.

Vi är åter i USA och den scen framför tv:n där filmen började. När en kollega frågar Nele hur muren var, svarar hon: ”Jag har faktiskt aldrig sett den.”

Nele återvänder i mars 1990 till ett nu enat Berlin. Hon söker upp Kopfi som berättar att Captain trots allt lever. Det var i faderns ögon han var död – i egenskap av brottsling och landsförärdare. Efter mycket efterforskande lyckas Nele spåra upp Captain som bor i ett hus på landet. Först fås vi att tro att han har fru och barn, men sedan hittar Nele utrivna sidor från en telefonkatalog där man ser hur han har försökt få tag på henne. De förenas i en omfamning.

Politisk oskuldsfullhet?

När Nele första gången träffar Captain säger hon att hon inte trodde att såna som han fick finnas i Östberlin. Captain svarar: ”Typiskt västmedborgare. Mätt och förnöjd och ingen aning om politiska förhållanden.” Hon ursäktar sig med att det är första gången hon är där. Men han kontrar med att han aldrig har varit i väst, ändå vet han vad som händer där.

Nele och Captain är jämgamla, de har vuxit upp och lever i samma stad, kanske bara ett stenkast från varandra, men deras liv är så olika som om de levde på skilda planeter. Mellan dem finns inte enbart det fysiska hindret i form av muren, utan även ett mentalt hinder. Den brutala politiska verkligheten för Captain och hans kompisar ställs mot Neles önskan om kärlek till den kille hon älskar. Eller som hon uttrycker det, så finns hans jävla stat ständigt i hans skalle som ett hinder mellan dem. ”Du kan inte komma ut – jag kan inte komma in”, säger hon.

För Nele var Östberlin, innan hon träffade Captain, ”en grå fläck på kartan. Färglös som julkorten faster skickade varje år”. Och om Berlinmuren säger hon att det var hennes fars historia, jag brydde mig inte, och till arbetskamraten i USA säger hon till och med att hon aldrig sett muren.

◆ För Nele som bodde på västsidan existerade knappast muren, men för Captain och för många som bodde på östsidan var den något som ständigt fanns i deras medvetande. Diskutera skillnaden mellan Neles och Captains förhållande till muren. Vad menar Nele med ”att hon aldrig sett muren”? Varför verkar Captain mer medveten om vad som pågår i väst än vad Nele vet om öst? Vad menar Captain när han säger; ”Typiskt västmedborgare. Mätt och förnöjd och ingen aning om politiska förhållanden.”? Vilken betydelse har muren och dess fall i europeisk historia?

◆ I filmens inledning besöker Nele Östberlin när hon ska gå på sin farmors begravning – en farmor hon aldrig träffat. Vad är det som lockar Nele att åka till Östberlin? Är det för att söka efter sina rötter? Beror det på att som västmedborgare få en inblick i den östtyska diktaturen – och kanske kittlas lite av skillnaden (Väst pumpade in dollar i Västberlin i rent propagandasyfte) med vetskap om möjligheten att tryggt återvända hem?

◆ Vilka krafter är det som formar vår bild av tillståndet i andra länder och kulturer? Vilka intressen ligger bakom? Grovt förenklat är väl bilden av det forna Östtyskland en bild med den billiga folkbilen Trabant och mer eller mindre militära tjänstemän med bister uppsyn.

◆ Efter att Nele suttit i häktet för att hon försökte hindra Stasi under husrannsakan i replokalen blir hon utskäld av sin pappa som med eftertryck poängterar att det inte är någon lek. Han frågar henne varför hon gjorde det, men hon svarar inte. Varför gjorde hon som hon gjorde? Insåg hon inte allvaret i situationen?

Under middagen med Captains föräldrar är det uppenbart att hans pappa inte tycker om Nele, därför att hon kommer från väst – eller som Captain uttrycker det, i pappans ögon är hon en ”politisk fiende”. Neles pappa som en gång flytt från östsidan har däremot ett mycket problematiskt förhållande till Östberlin – han försöker inte ens att gå på sin mors begravning för han säger att han inte skulle bli insläppt. Men det kan också handla om rädslan att konfrontera sitt förflutna och den sorg det rymmer. Nele säger vid ett tillfälle att; ”För mig var muren min fars historia. Han stack från öst när han inte längre stod ut. Så byggde de muren och hans historia försvann bakom den.”

- ◆ Beskriv skillnaderna mellan de båda föräldrarnas förhållande till det delade Berlin. Varför är Captains föräldrar så avogt inställda till Nele? Varför går inte Neles far på sin mors begravning?

Levande historia

På ljudspåret i filmens inledning säger Nele: ”Det finns en flod. På den flyter all information, alla minnen, historier. Från alla tider och människor. Den breder ut sig, fångar allt och ger allt vidare. Den har inget slut eftersom den inte har någon början. För sju år sedan visste jag det inte. Jag trodde att historierna var mina, att jag kunde göra mig av med dem. Eller springa ifrån dem, om det var enda sättet. Bara glömma dem. Jag hade rymt till andra sidan jordklotet. Trodde jag hade full koll. Men floden forsade vidare, rev mig med sig.”

... och i filmens slutskede fortsätter hon: ”Floden tog min historia och förde den med sig. I sju år bars den allt längre, utan att jag märkte det. Till nu.”

- ◆ Hur kan man tolka detta? Att man inte kan undkomma sin historia? På vilket sätt betyder historien något för oss i vårt moderna kommunikationssamhälle? Är historien levande för unga idag eller är det något som vuxna bara önskar att den är? Kan vi lära något av historia – som så många lärda påstår?

Öst- och Västberlin – en kort historik

När Nele i filmen med förvånad min ser Berlinmuren rasa och lyckliga ”Ossies” hoppa över muren till friheten i väst så är det historiskt helt korrekt. Det var en process som gick otroligt snabbt när den väl kom i rullning.

När de allierade efter det andra världskriget stod segrande i ruinerna av Tyskland, så var spänningarna redan starka mellan hur det nya Europa skulle formas. På ena sidan Stalins Sovjetunionen som intagit Berlin, själva symbolen för det nazistiska experimentet, på den andra England, Frankrike, USA.

Berlin var, precis som hela Tyskland, uppdelat i zoner som kontrollerades av de fyra segrarmakterna. Dessa zoner stod under respektive länders kontroll åren 1945 till 1949 då Det kalla kriget blev allt kyligare. 1948 sattes den så kallade Marshallplanen i verket där framförallt amerikanerna pumpade in stora summor pengar för att få igång en tysk industri – tvärt emot de ursprungliga planerna för Tyskland som en avindustrialiserad och därmed oskadliggjord stat. Året därpå, 1949, bildades BRD, Bundesrepublik Deutschland varpå Sovjet svarade med att bilda den tyska demokratiska republiken, DDR, dvs. Östtyskland. Så vidare värst demokratisk blev nu inte DDR. Den unga staten knöts hårt till Sovjet och styrdes enligt modellen demokratisk centralism där de olika statsorganen underordnades partiapparaten där i sin tur de högre organens beslut var bindande för de lägre.

Skolor, arbetsplatser och media var viktiga för propaganda men också som fora för konkret övervakning vilken sköttes av det fruktade hemliga polisen Stasi.

Den snabba politiska utvecklingen i öst på 1980-talets slut var starkt knuten till den så kallade perestrojkan i Sovjet under Gorbatjov. Så när Gorbatjov lät DDR:s generalsekreterare Erich Honecker förstå att Sovjet inte skulle kväsa de massdemonstrationer som ägde rum hösten 1989 – ja då accelererade utvecklingen. Honecker avgick, Berlinmuren öppnades och började rivas den 9 november och i mars 1990 hölls de första fria valen i DDR:s histo-

ria. Val som gav de borgerliga partierna segern vilket snabbt ledde fram till återföreandet med Västtyskland i oktober 1990 – där återigen Gorbatjov spelade en icke oväsentlig roll i kraft av att han godkände uppgörelsen och DDR:s uppgående i NATO anslutna BRD.

Filmens form

Kärlek och uppror är både en kärlekshistoria och ett politiskt dokument. Historien skrivs som bekant alltid av segraren och det är vi i väst som tittar in i det forna öst, som i fallet Östtyskland utgjorde en i det närmaste totalitär stat med en väl utvecklad maktapparat som höll befolkningen i Herrans tukt och förmaning med angiveri och brutala förhörsmetoder. Men även om bilderna av tjänstemännen vid tull och polis i Östberlin är grova och kanske klichéfyllda så rymmer filmen även en viss ironi i förhållande till präktigheten i väst och den relativa oförmågan att leva sig in i andra människors levnadsomständigheter.

- ◆ Hur skildras skillnaderna i öst och väst visuellt? Hur används färger, bildutsnitt etc. för att skildra de båda sidorna av Berlin? Hur skildras exempelvis vissa förhörsscener? Hur tolkar ni bilderna av tjänstemännen och deras kalla, hårda blickar exempelvis vid tullstationen Friedrichstrasse, som uttryck för rädsla eller makt?

Produktionsuppgifter

Manus: Natja Brunckhorts

Regi: Connie Walther

Foto: Peter Nix

Klippning: Ewa J. Lind

Musik: Rainer Olaf

i rollerna

Nele - Anna Bertheau

Captain - Antonio Wannek

Kopfi - Carmen Simone Birk

Hacki - Tim Sander

Meise - Aaron Hildebrand

tekniska uppgifter

Speltid: 103 minuter

Format: 1:1.85

Ljud: Dolby SRD

Censur: Från 11 år

Svensk premiär: 2 maj 2003

distribution

Svenska Filminstitutet, Box 27126, 102 52 Stockholm Tel 08-665 11 00, fax 08-661 18 20

www.sfi.se